

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Німець О.І.

Дніпропетровський педагогічний коледж

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

З'ясовано поняття здоров'я молоді в контексті формування педагогічної компетенції майбутніх працівників галузі освіти, розглянуто принципи та умови їх реалізації у навчально – виховному процесі. Подано результати застосувань гуманних методів освіти за В.О. Сухомлинським шляхом удосконалення навчально – виховного процесу ВНЗ.

Ключові слова: психологічне здоров'я, гуманне виховання, духовний світ дитини, здоров'я нації, педагогічна спадщина.

Постановка наукової проблеми та її значення. Збереження здоров'я молоді України є актуальною проблемою сьогодення. У сучасному ритмі життя студента проблема формування здоров'я кожного окремого індивіда не стоїть на першому місці. Тому одним із головних завдань системи вищої освіти є виховання свідомого ставлення студентства до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, формування та закріплення гігієни особистості, збереження та зміцнення психологічного, фізичного, соціального та духовного здоров'я [1]. Зважаючи на сказане вище, одним із основних напрямів сучасного освітнього процесу є проблема збереження здоров'я серед студентів вищої школи через галузь освіти, науково обґрунтоване систематичне впровадження у вищу школу здоров'язберігаючих інноваційних технологій, які, у свою чергу, потребують аналізу і творчого осмислення теоретичної та практичної бази організації навчально – виховного процесу вищої школи, спрямованого на збереження здоров'я підлітка. Основоположником даної концепції в українській педагогіці є видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський.

Аналіз досліджень і видань із зазначеної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій, авторами яких є Л.В. Аксьонова, Т.Д. Самсонова, Л.М. Заліток, В.П. Галан-Ващук свідчить про зниження рівня індивідуального здоров'я всіх груп населення, а особливо студентів ВУЗів. Отож, є актуальним проведення науково – практичного дослідження, присвяченого педагогічним поглядам В.О. Сухомлинського стосовно здоров'я підлітків вищої школи.

Мета даного дослідження: провести аналіз практично – педагогічних поглядів, беручи до уваги досвід Василя Сухомлинського як педагога – новатора щодо розвитку здоров'язберігаючої освіти у вищій школі, з'ясування психолого – педагогічних аспектів на шляху формування основ здоров'язбереження у вищій школі; порівняння усіх переваг педагогічної системи В.О. Сухомлинського з позиції сучасної педагогіки, її теорії та практики; практичне обґрунтування системи педагогічних цінностей на шляху формування культури здоров'я в галузі освіти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основи здоров'язбереження підлітка, як фізичного, так і психічного, у працях Василя Сухомлинського досліджується у сучасній педагогіці вищої школи. У світі останніх досліджень особливою загрозою майбутньому країни є незадовільний стан здоров'я та спосіб життя молоді вищої школи. Кожен п'ятий абітурієнт – з відхиленнями в стані здоров'я; студенти, які приходять до вищих навчальних закладів мають задовільний стан здоров'я лише на папері.

Здоров'я, за визначенням ВООЗ – це стан повного фізичного, душевного (духовного) і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб.

Немає сумніву, що основи здоров'я закладаються в ранньому дитинстві, а впродовж шкільних ро-

ків дитина має зміцнити його, стати сильною, витривалою і загартованою. Тому пріоритетним завданням системи вищої освіти є збереження та зміцнення морального, фізичного та психічного здоров'я вихованців. Саме проблеми в здоровій дитини, переконаний

В. Сухомлинський, є джерелом її відставання, незнання, незадовільної роботи на заняттях і вдома: у 90% студентів діагностуються різні захворювання, серед яких переважна більшість – хронічні. З початку сторіччя частота нервово – психічних розладів збільшилася в рази, неврозів – у 50 разів, олігофренії – у 30 разів, вражають темпи поширення серед підлітків і молоді наркоманії та СНІДу [2].

В Україні існує і функціонує освітня нормативно – правова база, що має важливе значення для вирішення цієї проблеми, а саме: закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України, Концепція формування позитивної мотивації за здоровий спосіб життя, тощо.

Видатний педагог, усвідомлюючи, що виховання й навчання визначають благополуччя або неблагополуччя людини в дорослому житті, постійно стверджує: «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вчителя... Якщо виміряти всі мої турботи й тривоги про дітей, то добра половина їх – про здоров'я» [2].

Попри низку заходів щодо покращення стану здоров'я дітей, які пропонуються провідними освітніми установами, в Україні проблема збереження здоров'я серед молоді вищої школи залишається не вирішеною. Тому проблема формування та збереження здоров'я учнів вимагає аналізу педагогічної спадщини не тільки діячів сучасності, а й минулого. Отже, актуальність педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського зумовлена сучасною тенденцією до зниження здоров'я школярів і потребує вивчення його позитивного досвіду.

Сьогоднішні спостереження за студентами вищих навчальних закладів і опора на багаторічну педагогічну діяльність В.О. Сухомлинського, дають нам можливість стверджувати, що здоров'я вихованців залежить від колективу викладачів, які з ним працюють, від способу життя дітей, від прикладу, який їм подає весь педагогічний колектив вцілому.

У педагогіці вищої школи питання формування, а особливо збереження здоров'я дитини у творчості В.О. Сухомлинського досліджується як культура на шляху формування здорового способу життя серед студентів. Таким чином можна підтвердити

В.О. Сухомлинський (1968 р.)

величезну цінність і актуальність творчого доробку вчителя гуманіста, про необхідність вивчення, осмислення і впровадження його ідей в масову педагогічну практику.

У пошуках шляхів збереження і зміцнення здоров'я студентів, профілактики захворювань, формування здорового способу життя беремо до уваги в першу чергу праці талановитого вчителя В.О. Сухомлинського і знаходимо відповіді на всі запитання. Адже на першому плані у педагогічній діяльності В.О. Сухомлинського стояла проблема фізичного розвитку і здоров'я дітей: «Добре, міцне здоров'я, відчуття повноти, невичерпності фізичних сил – дуже важлива умова життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності долати труднощі. Духовне життя дитини – її інтелектуальний розвиток, мислення, пам'ять, увага, гра, почуття, воля великою мірою залежить від «гри» її фізичних сил» – зазначав педагог – новатор [3].

Спостерігаючи за невстигаючими учнями, Сухомлинський визначив причини їх неспішності: обурення злом, несправедливістю вже через декілька хвилин може призвести до різкого підвищення температури, а потім до тривалої хвороби нервової системи. Часто під впливом сильного потрясіння у підлітка порушується травлення шлунка [4]. Наукове дослідження фізичного і розумового розвитку невстигаючих і відстаючих у навчанні привело мене до висновку, що у 85% із них головна причина відставання – поганий стан здоров'я [5].

Практично реалізуючи ідеї В.О. Сухомлинського у навчальний процес закладу, було проведено спостереження за станом здоров'я студентів нашого навчального закладу застосувавши методи «Абетка здоров'я», анкетування, спілкування з батьками з приводу динаміки у стані здоров'я студентів. Провівши аналіз та порівняльну характеристику результатів дослідження, проводжу тренінги зі студентами та у разі потреби даємо поради, консультації, проводимо профілактичні заходи серед студентської молоді, організовую тематичні зустрічі з медичними працівниками, спеціалістами. Широкі можливості для превентивного виховання, мотивації до здорового способу життя, виховання відповідального ставлення до власного здоров'я дають такі заходи як «Тиждень здоров'я», «Суд над сигаретою» в рамках якого студенти самостійно проводять театралізовані тематичні 5 – хвилинки, відкриті виховні заходи, які, в свою чергу дають можливість студентам обрати тематику, підготувати її та представити іншим. Здобуті уміння і навички потребують постійного контролю та допомоги зі сторони педагогів, тому в організації їх засвоєння переважають практичні методи, ігрові ситуації, індивідуальна, групова та колективна робота, яка дає очікувані результати. Дехто зі студентів, продивившись фільм про шкоду паління, вживання алкоголю, щиро дивується інформації про шкідливість цих звичок, а через деякий час приєднується до модної звички – бути здоровим.

Важливого значення В.О. Сухомлинський надавав дотриманню санітарно – гігієнічних вимог, фізичній культурі, зокрема обладнанню приміщення для занять, оскільки це сприяє збереженню здоров'я.

Досягнення гармонії здорового тіла і духу. На думку Сухомлинського, фізична культура є елементарною умовою повноти духовного життя, інтелектуального багатства, облагородження всіх інших сфер людської особистості. Під його керівництвом фізичне виховання у Павлівській школі спрямовувалось, перш за все, на зміцнення здоров'я дітей, досягнення гармонії здорового тіла і духу. Головними видами занять з фізичної культури Павлівська середня школа вибрала гімнастику і легку атлетику. Мета таких занять – виховати почуття

краси рухів, силу, гармонійність, спритність, витривалість. Виникненню естетичного задоволення надається значення при виконанні таких вправ як біг, ходьба на лижах, плавання. На змаганнях з цих та інших видів спорту стало правилом враховувати красу, гармонію рухів, а швидкість вважалась другорядним елементом. Спорт стає засобом виховання лише тоді, коли він – улюблене заняття кожного. На думку Сухомлинського, гармонія здорового тіла і духу неможлива без радості.

Не можна не погодитись із видатним педагогом, що проблема розвитку фізичних сил дітей має й зворотний бік: здоров'я величезною мірою залежить від духовного життя, від гармонії здорового тіла й духу. «Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно – гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці та відпочинку. Це насамперед турбота про гармонійну повноту всіх фізичних та духовних сил» [5]. Проблеми здоров'язбереження молодих людей у процесі навчання, які найбільшій відсоток добового часу проводять у навчальному закладі та за комп'ютером, почали досліджуватися не так давно. Актуальними на тепер стали школи сприяння здоров'ю. Водночас поза увагою залишається здоров'я студентів, яке під час їхнього навчання у ВНЗ погіршується і потребує збереження. Початок розв'язання проблеми здоров'язбереження вбачаємо в аналізі її розвитку за різних історичних умов. Історичний аспект розвитку проблеми здоров'язбереження молоді свідчить, що в періоди розвитку людства, які характеризуються спрямованістю на єдність духу і тіла людини, система здоров'язбереження була високоєфективною. У наш час необхідно реформувати систему фізичного виховання молоді в такий спосіб, щоб визначити нові засоби заохочення і стимулювання її фізичної активності, які б допомогли зупинити регресування і погіршення стану її здоров'я, що неможливо без формування у молоді культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації. Здорове середовище у процесі навчання педагог пов'язував із гігієнічною та комфортною психологічною атмосферою, безпекою навчання [6]. Вчений підкреслював, що здоров'я його вихованців залежить від виховного впливу на них учителів, способу життя молоді, валеологічного наповнення навчально-виховного процесу навчального закладу [7].

Здоров'я також розглядається як результат самопізнання, оскільки від стану здоров'я залежить зміст відповідей на запитання про роль особистості у світі та суспільстві, а також ставлення до власного тіла, знання законів функціонування організму та ступінь їх вольової регуляції, ставлення до хвороби як ступеня здатності до пошуку, наявності особистісних настанов під час одужування [7]. Піклуючись про здоров'я дітей, В. Сухомлинський писав: «Успішне виховання немислиме без постійної турботи про зміцнення здоров'я дитини. Хвора дитина (іноді тільки через нездужання) не піддається вихованню. Щоб якомога краще знати здоров'я дитячого організму, я «засів» за спеціальну медичну літературу і з кожним місяцем дедалі більше переконувався, як важливо для педагога розуміти внутрішні фізіологічні, психічні, вікові, статеві процеси, що відбуваються в організмі вихованця. Від розуміння цього залежить дуже багато... Педагог не має права не знати, що робиться з дитиною, чому вона нездорова, як стан здоров'я позначається на її розумовому і моральному розвитку» [8]. Відтак, аналіз літературних джерел не сприяв виявленню однозначного підходу до визначення поняття здоров'язбереження, що створює труднощі у добірї засобів управління здоров'ям. На нашу думку, здоров'я – це власна цінність людини, що дозволяє повноцінно проявляти

себе за допомогою стійкого біологічного, соціально-психологічного станів у будь-якому виді діяльності (навчальній, професійній, спортивній тощо) [8]. Пам'ятати і враховувати взаємозв'язок, який існує між станом здоров'я і розумовою працездатністю дитини закликав педагог-гуманіст. Саме тому кожний вид діяльності, кожний засіб навчання і виховання він розглядав насамперед з позицій того, чи не вплинуть вони негативно на самопочуття дітей і фізичний розвиток і це ж радив робити педагогам [9].

Тому поняття «здоров'язбереження молоді» трактуємо як цілеспрямовану, усвідомлену, мотивовану діяльність студента щодо збереження свого фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я як ціннісної основи для самореалізації у професійній діяльності. Здоров'язбереження молоді є тим специфічним соціальним явищем, що спрямоване на створення умов для успішної освітньої діяльності без шкоди для здоров'я учасників цього процесу. Сьогодні, на жаль, не існує масової стимулюючої роботи з молоддю щодо налаштуваності на здоров'язбереження, що, вважаємо, поступово призводить до погіршення стану здоров'я молодих людей, оскільки основну частину свого дозвілля молоді проводить біля комп'ютера або телевізора як основних джерел інформації.

Провівши етап анкетування серед студентів педагогічного коледжу, які проживають у гуртожитках, прийшли до висновку, що у них більше проблем виникає саме на побутовому рівні, що породжує депресію, погіршення стану здоров'я, на думку студентів саме через проблеми на побутовому рівні виникає стіна непорозуміння. Маємо бажання зарадити такій ситуації, адже більшість студентів мають пряму залежність самопочуття від побутових проблем і намагаються знайти спасіння в тютюнопалінні, соціальних мережах, алкоголі або інших згубних звичках. Тому у коледжі було створено Центр соціальних ініціатив та волонтерства «Янгол» для студентів, де кожен студент має конкретне завдання гуманного характеру і близьке кожному по духу. Разом з викладачами – соратниками, однодумцями ми почали культивувати відчуття особистої відповідальності студента за своє життя та здоров'я, оточуючих.

Аналізуючи навчально – педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського, слід зазначити, що турбота про здоров'я студентів повинна займати пріоритетне місце в побудові інтелектуального резерву якості педагогічної діяльності ВНЗ [10]. Слід зауважити, що саме у підлітковому віці – студентстві – дитина живе багатим внутрішнім життям. В.О. Сухомлинський стверджує, що таке життя духу відображається на здоров'ї підлітка. Серцеві потрясіння призводять до загального розладу всіх систем організму підлітка. Оскільки нервова система підлітка деколи буває надто напруженою, то досить недоречного слова і він «зривається, спалахує» [10].

Опираючись на результативність нашого дослідження, можна сказати, що головне – це ініціатива з боку викладача, мотивація, турбота, довіра, організація спільної справи зі студентом.

Тому, якщо викладач не на словах, в реальності турбується про здоров'я студента, той прислухається до думки великого педагога В. Сухомлинського і до його порад: « У вихованні підлітка важливо знайти можливість для того, щоб не виснажувати їх нервову систему і серце». Отож, «поєднання здорового харчування, сонця повітря, води, посилюючої праці й відпочинку – усе це стало цілющим джерелом здоров'я студентів « Школи волонтера» [10].

Висновок. Щодо факторів збереження і зміцнення здоров'я дітей, то В. Сухомлинський на перше місце ставив свіже повітря, сонце і воду. Колосальне значення надавав прогулянкам та екскурсіям, рухливим іграм, гімнастичним вправам, раціональному, збагаченому вітамінами харчуванню тощо. Велику увагу як засобу зміцнення здоров'я В. Сухомлинський приділяв помірній праці, вважаючи, що вона відіграє таку ж велику роль у фізичному вихованні, як і фізкультура, добрим харчуванням вона стимулює всі функції організму, сприяє зміцненню нервової системи, посиленню обміну речовин, покращенню дихання та кровообігу, підвищенню відновлювальної ролі сну.

Педагог-гуманіст зазначав, що значною мірою здоров'я дитини визначається тими умовами, у яких живе дитина, від сімейного укладу, матеріальних умов сім'ї. Завдання вихователів і вчителів – вчити батьків постійно пізнавати власних дітей, знати їх індивідуальні особливості, турбуватись про них, забезпечити всі необхідні умови для розвитку їх духу і тіла. Пильну увагу В. Сухомлинський приділяв дітям, які мали проблеми у фізичному і психічному розвитку, закликаючи педагогів до здійснення індивідуального підходу до кожної дитини та створення сприятливих для них умов. У Павлівській школі це були індивідуальний режим праці та відпочинку, вітамінізоване харчування, спокійна праця на свіжому повітрі та ін.

Отже, проведений науковий пошук дає можливість зробити висновок про те, що В.О. Сухомлинський у своїй педагогічній системі виявляє велику турботу про здоров'я молоді, і це є одним з яскравих проявів гуманістичної спрямованості в його системі, яку ми використовуємо в нашому закладі освіти. Педагог виділяв збереження здоров'я як одну з головних проблем, що вимагає не лише теоретичних і професійних знань викладачів, їх валеологічної грамотності, але й валеологізації усього навчально-виховного закладу, спрямованого на формування високого рівня культури здоров'я студентської молоді. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського містить глибокі теоретичні ідеї та практичні рекомендації щодо формування культури здоров'я молоді і є актуальною у сьогоденні.

Список літератури:

1. Горашук В. П. Валеологічні погляди В. О. Сухомлинського на навчально-виховний процес у школі / В. П. Горашук // Проблеми педагогічних технологій: зб. наук. пр. – Луцьк, 2000. – № 3. – С. 4-10.
2. Сорочан Т. М. Стратегія та технології післядипломної освіти в добу змін // Освіта на Луганщині. – 2003. – № 2(19) – С. 35-40.
3. Сухомлинський В. І. «Сто порад учителям», Київ: 1959. – С. 68-80.
4. Іонова О. М. Співзвучність педагогічних поглядів Р. Штайнера і В. Сухомлинського / О. М. Іонов // Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. – Х.: ХДПУ, 2004. – Вип. 25. – С. 26-39.
5. Побірченко Н. С. Здоровотворні ідеї Василя Сухомлинського у валеологічному вихованні школярів / Н. С. Побірченко // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 3-4. – С. 16-30.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Рад. шк., 1976-1977. – Т. 1. – 655 с.; Т. 2. – 670 с.; Т. 4. – 659 с.; Т. 5. – 600-643 с.
7. Гелей С., Рутар С. Психологія. – К.: Знання, 1999. – С. 13.
8. Булич Е. Г. Теоретические основы валеологии / Е. Г. Булич, И. В. Муравов. – К.: ІЗМН, 1997. – 224 с.

9. Булич Е. Г. Здоровье человека: Биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в её стимуляции / Е. Г. Булич, И. В. Муравов. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 414 с.
10. Сухомлинский В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Рад. шк., 1980-1981. – Т. 1. – 433 с.; Т. 2. – 504 с.; Т. 4. – 338 с.; Т. 5. – 598-665 с.

Нимец О.И.

Днепропетровский педагогический колледж
Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ВЗГЛЯДЫ В.А. СУХОМЛИНСКОГО НА ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация

Выяснено понятие здоровья молодежи в контексте формирования педагогической компетенции будущих работников отрасли образования, рассмотрены принципы и условия их реализации в учебно-воспитательном процессе. Представлены результаты применений гуманных методов образования по В.А. Сухомлинским путем усовершенствования учебно-воспитательного процесса ВУЗа.

Ключевые слова: психологическое здоровье, гуманное воспитание, духовный мир ребенка, здоровье нации, педагогическое наследие.

Nimets O.I.

Dnepropetrovsk Teachers College
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

HEALTH SAVING VIEWS OF V.A. SUKHOMLINSKY OF THE WAY OF FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE AMONG HIGH SCHOOL YOUTH

Summary

The concept of health is found out young in a context forming of pedagogical competense of future workers of industry of education, principles and terms of their realization are considered in learn – educator process. Results of applications of humane methods of education are after V.O. Suhomlinskiy by an improvement educational – educator process of institution of higher learning.

Keywords: psychological health humane education, spiritual world of the child, the health of the nation, pedagogical heritage.

УДК 377.1:316.454.5

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Руденко Л.А.

Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

Розглянуто поняття моделі й педагогічного моделювання. Обґрунтовано педагогічну модель формування комунікативної культури фахівців сфери обслуговування у процесі професійної підготовки в ПТНЗ як систему. Висвітлено її структуру й особливості кожної підсистеми. Охарактеризовано їх роль у професійному й особистісному становленні майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, фахівці сфери обслуговування, комунікативна культура, педагогічне моделювання, модель формування комунікативної культури.

Постановка проблеми. Характерною ознакою модернізації освітньої галузі є використання методу моделювання як найбільш адекватного способу пошуку оптимального вирішення поставлених завдань, оскільки він дозволяє відтворити цілісність об'єкту і спрогнозувати його перспективи. Взаємозв'язок педагогічної науки і практики, який сприяє розширенню культурно-освітнього простору та поглибленню його змісту, свідчить про актуаль-

ність цього методу і необхідність його впровадження в педагогічний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення моделі формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування (ФСО) потребує передусім з'ясування сутності поняття «модель». Його визначенню та використанню в педагогічних дослідженнях приділена увага в працях О. Дахіна, І. Зязюна, О. Новікова, В. Пікельної,